

המלחמה נגד שנאת חנם.

[שיחה 2 בעניין ספירת העומר – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – חלק "מועדים" שבכרך ב'. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אנו נוהגים מנהגי אבלות בימי ספירת העומר. אמנם העיקר בהלכות-התקופה הוא עניני ספירת המספר (שו"ע או"ח סי' תפט), אבל רוב ציבור מזהה את יחודה של התקופה בענין אחר, בענין האבלות (מניעת שירים וריקודים, ואיסור הגילוח והנישואין – או"ח סי' תצג). – מה שורש הדבר?
"אמרו, י"ב אלף זוגים תלמידים (יש לשים לב שלא גרסו כ"ד אלף, אלא זוגות, כדי ללמדנו על חשיבות "חברותות" כי אין התורה נקנית אלא בחברה – ברכות סג.) היו לו לרבי עקיבא, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם עד שבא ר' עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושָׁנָא להם, ר' מאיר ור' יהודה...". (יבמות סב.).
כמובן, אבלות יִשָּׁנָה היא, וככל שהשנים עוברות צריכה האבלות להיות נחלשת והולכת. ואעפ"כ יש לנו צורך כביר להדגיש ולחזק את האבלות!

וזאת מפני הדרכתו של הרמב"ם בכלל ענין שמירת הצומות. הרמב"ם פותח:
"יש שם ימים שְׁפָל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב". (הלי תעניות ה, א).
מפליא הדבר שהרי ספר הרמב"ם הוא עבור מסירת ההלכות, ולא כתב כדי להעביר "מוסר". ומה ראה כאן להכליל בדבריו דברי התעוררות? אלא ודאי זה בגלל שידע שצום ללא התבוננות-הלב הוא לשווא. בדיוק כמו תפלה ללא כוונת הלב הריהו גוף ללא נשמה ולבטלה, ולפי חז"ל חייב אותו האדם להתפלל שוב (אם יוכל לכוון) – כך, מה תועלת הצום אם לא נתקן את שורש הבעיה?

וחז"ל מסרו לנו כי ארזים הללו (תלמידי ר' עקיבא) "לא נהגו כבוד זה לזה" (מפרש מהרש"א שם שדברו לשון הרע וגנות איש על רעהו).
ואנו משתאים איך הגיב ר' עקיבא לנוכח המגפה הזו, כי אם נחלק מספר 24,000 ל-33 יום יוצא ממוצע של 730 ת"ח שמתו בכל יום ויום! אי אפשר להיות שר' עקיבא שתק ולא חקר ודרש מה היא סיבת העונש הקשה הזה, ולא הטיף מוסר והוכיח לתלמידיו על פניהם שיחזרו בתשובה ותחדל המגפה. ואם אמנם ר' עקיבא מצא את שרש החטא, אין מנוס מההסבר שתלמידיו לא צייתו למוסרו. – וזה, כיצד?

אלא הסביר לנו הנצי"ב (פתיחה ל"העמק דבר" וכן בדבריו לדברים לב, ו) שבדור חורבן בית המקדש נִצַּח השטן בלבבות ת"ח והם הטיחו אשמה זה בזה ש"הדעות מקולקלות" ומצוה לרדוף ולהתקיף ולהשמיץ, הכל באיצטלא של "לשם שמים". כמו שמצאנו שירבעם היה ת"ח גדול וכל חכמי דורו היו לפניו כעשבי השדה (סנהדרין קב.) ואעפ"כ הלך אחרי יצרו הרע להשחית ישראל בע"ז. כלשון הנצי"ב:
"דראשי המביאים ע"ז ומחטיאים לכל ישראל היו ירבעם ואחאב ומנשה שהיו ת"ח גדולים... והדעת נותנת על כך באשר שהת"ח בחכמתו מוצא דרכים להורות היתר, ולהִפְךָ דברי אלהים חיים לדעתו... שנית דת"ח שחוטא, רבים נמשכים אחריו ויש בכוחו להוסיף לקחת) לבבם לדעתו ורצונו". ("העמק דבר", דברים ד, ד). וזהו שמוזכר בתענית (ז). למשמאילים בה, נעשית התורה כסם המות, וכדברי הגר"א על משלי (כד, לא) "יערוף כמטר לקחי" – כי ענין התורה כמו ענין המטר אל הארץ, שהוא מצמיח סמי חיים וסמי מות. כן בתורה צריך אחר לימודו לבער הפסולת ביראת חטא ובמעשים טובים" עכ"ל.
ובכן יכול להיות שתלמידי ר' עקיבא דחו את מוסרו באומרם כי הוא "תמים" בצדקותו ואינו מבין מספיק עד כמה היא "מצוה וחובה קדושה" לרדוף את הזולת בגלל שגיותיו.

ועל זה אנו מתאבלים בימים האלו, על אותו חטא שלא נִתְקַן, "על מעשה אבותינו שהיו כמעשינו אנו" (לשון הרמב"ם, תענית ה, א) ושמא מתוך הצער נתעורר לתקן. אבל פשיטא שאם אין אנו מתבוננים בשורש הדבר, אין האבלות מועילה.

ודאי כי יש מקום לדון אותם לכף זכות. "כי ברב חכמה רב כעס" (קהלת א, יח). ככל שהאדם הוא בעל עיון, בקלות הוא מוצא פגמים במעשיהם של אחרים ומותח ביקורת. גם חז"ל קבעו: "האי צורבא מרבנן דרתח, אורייתא הוא דקא מרתחא ליה (פירש"י: "שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשים ללבו יותר משאר בני אדם") שנאמר 'הלא כה דברי כאש'... אפילו הכי, מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא שנאמר 'והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך'" (תענית ד).

גם מהר"ל נתן דעתו לבעיה זו.

על מאמר חז"ל ג' שונאים זה את זה, אף ת"ח שבבבל (פסחים קיג): מהר"ל מוסיף – "כי השכל הוא מלך נחשב, וכמו שאמרו, "מאן מלכי? רבנן!" (גיטין סב). ואין ב' מלכים משתמשים בכתר אחד, ולפיכך שונאין זה את זה" ("נתיבות עולם", נתיב אהבת ה', פ"א).

אמנם, כאשר נדייק, הרי חז"ל אמרו כך רק על "ת"ח שבבבל". וידענו מן סנהדרין (כד). שבבבל היו מקל חובלים, אבל בא"י היו מקל נועם. בבבל היו מרורים זה לזה כזית, ובא"י היו נוחים זה לזה כשמן זית. ואמנם תלמידי רבי עקיבא היו בא"י – אבל הגמרא מוסרת שהיו "מגבת ועד אנטפרס", מפרש "ערוך השלם" שהם גבולי שבט יהודה מצפון לדרום. כלומר, לא ישבו יחד בעיירה אחת, אלא מפוזרים לכל הקצוות. הרי שגם בא"י נהגו כמנהג הפזורה בבבל.

– אבל יש לנו איזה פתרון להתגבר על בעיה נפשית זו! – ומהו?

כנראה יש בסגולת ארץ ישראל להביא לידי אחדות.

מובא בזוהר (ג, צג): – "ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ" ודאי בארץ, הם גוי אחד. ולמה? ענו חז"ל "מבקש אתה לראות פני שכינה בעולם הזה? עסוק בתורה בארץ ישראל" (מדרש תהלים קה). "כל הדר בא"י יש לו אלוה" (כתובות קי). ואם האדם לא מקלקל בחטאיו, ודאי שזה ישפיע עליו רוח של פייסנות והשלמה הדדית עם חבריו. כלומר, כאשר יש ה' אחד, ממילא ישנה השפעה של אחדות.

וכך פירש הגר"א: "כי דור תהפוכות המה, אומרים לרע טוב ולטוב רע, כל הדור אע"פ שעוסקים בתורה. לא אָמוֹן בם, לשון 'קיום' (כמו 'וויאמנו דבריכם' בראשית מב, כ / 'אָמֵן נא דבריד' מלכים א' ח, כו) שלא נתקיימה תורתם בידם מחמת חוסר בטחון, כמו שדרשו, "בא חבקוק והעמידן על אחת 'וצדיק באמונתו יחיה'" (אדרת אליהו, דברים לביט אופן א). זאת אומרת, המבטל דעתו מפני דעת המקום, אינו נרגז כל כך, אינו קנטרן כ"כ, כי יודע הוא כי ה' מנהל כל הענינים, "ויבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו". (בבא מציעא פג: ועיין על כך "צדקת הצדיק" לר' צדוק, קטע נ"ב).

כותב "חובות הלבבות" (שער בטחון, פ"ד), כי בעלי האמונה יודעים שכל טובה או רעה שמגיעה אליהם ע"י מישוהו, אותו מישוהו היה רק השליח או המלצר, אבל עצם הטובה או הרעה ההיא באו אך ורק מאת סיבת הסיבות, הקב"ה. ולכן, אם הגיעה לו טובה ע"י אדם אחר, אמנם יודה לו, אבל עיקר ברכתו צריכה להיות מופנית להקב"ה שציוה על כך. והוא הדין על כל רעה שבאה לעולם. כדברי איכה (ג, לט) "מה יתאוון אדם חי, גבר על חטאיו" ופירש"י "מי זה אמר ותהי אם ה' לא ציוה? אבל מה יש להתאוון אם לא על חטאיו כי הם הם שהביאו עליו את הרעה".

ות"ח שהוא תוכו כברו (כמו שאמרו ביומא עב: שאם באמת אין תוכו כברו, איננו בגדר ת"ח) חייב לפעול בליבו כך. ממילא לא יכעס כל כך בעוצמה, "וכמה (זמן) זעמו? רגע". (בלבד) (עיין ברכות ז). ואמנם, העירו המפרשים כי

בתענית (ד.) הנ"ל כתוב רק "צורבא מרבנן" ופירש"י שם שמדובר על צעיר מדרבנן, כי המבוגר יותר כבר שָׁדָד יצרו ואינו כועס.

בזמננו יש ליבוי רב להלהיב שנאת הבריות ע"י התקשורת האלקטרונית והכתובה והעתונות החילונית. דרכה של העתונות להכפיש, להשמיץ ולגנות בצורה המחרידה ביותר. חוץ מן האיסור של דברי חשק (בתמונות אסורות וכיו"ב) שבעיתונים ההם, ובשו"ע אסר קריאתם (שו"ע או"ח שז סעיף טז), יש גם עון גדול של לשון הרע השקול נגד גלוי עריות, שפיכות דמים וע"ז (ערכין טו:). מפני שגרתנו להתעדכן מה היו "חדשות", קשה לנו להעלות על הדעת שאפשר לו לאדם לחיות חיי ללא שום קשר עם שטיפה מלוכלכת זו.

אבל באמת, שאלה רבתית היא אם מותר לקרוא עיתון שאינו מצנזר דבריו בכדי להיות תואם ספר "חפץ חיים".

- ראשית דבר, אם אין בכך תועלת לקורא, אסור לו לקרוא (כלל ו' סעיף ב') ואע"פ שמכריזים רבים "זכות הציבור לדעת" היינו רק אילו היתה אפשרות בידיהם לתקן את העוולה. אבל כולנו יודעים שזכרונו של הבוחר קצר, ועד לבחירות הבאות הוא שכח על מה להתלונן.
- ושנית, כמעט כל הפוליטיקאים משקרים לבוחרים, ולא מקיימים שום דבר ממה שהבטיחו להם לפני הבחירות. כבר ראינו שכתבת מכתבי מחאה, או אפילו עריכת הפגנות, אינן מועילות מאומה. ובכן, אין תועלת "לדעת מה חדש". אבל אפילו נוֹדָה ("נניח") שיש תועלת, אבל אסור להאמין לרע שמגידים כי אם לחוש בעלמא (נדה סא:; "חפץ חיים", כלל י', באר מים חיים כ"ד). ואע"פ שיש מקילים ב"קלא דלא פסיק" בכל העיר – בזמננו אין היתר, כמבואר ביבמות (כה.) ובהגהת "חפץ חיים" כלל ז' במ"ח י' – שכאשר יש לו שונאים בעיר המעונינים להפיץ השמועה, אין היתר להאמין.

סוף דבר, אם נרצה לתקן עון אבותינו:

- א. נחפש לדון זה את זה לכף זכות,
- ב. ונשכנע את עצמנו שהכל בידי שמים ולא ניזוקנו מאדם פלוני – אלא מפני חטאינו מהעבר.
- ג. וכן נינזר אפילו מרפרוף ודפדוף בעתונים שיש בהם ליבוי שנאת הבריות.